

VLASTIVĚDA 5

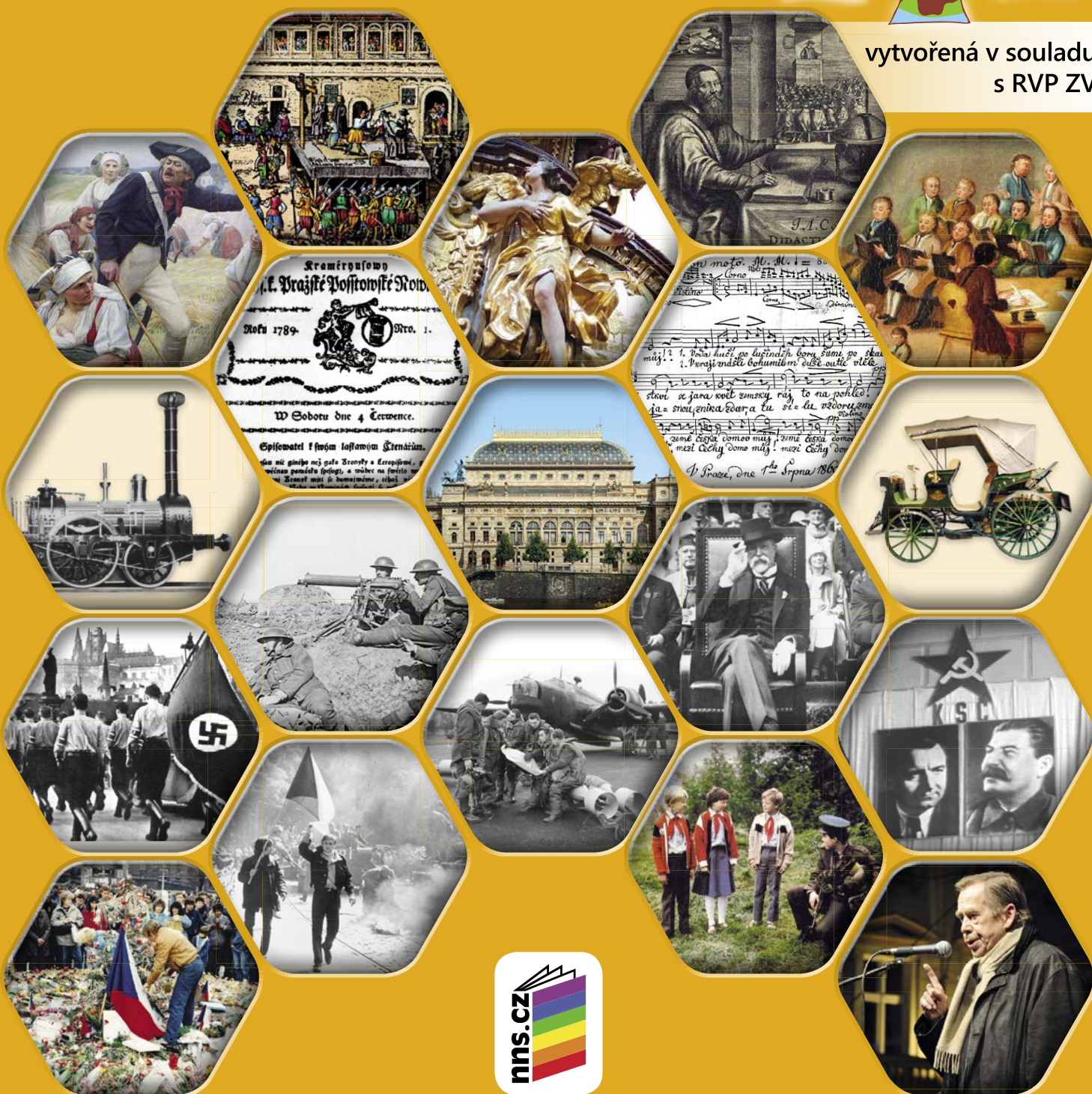
POROZUMĚNÍ V SOUVISLOSTECH

POZNÁVÁME NAŠE DĚJINY z novověku do současnosti

učebnice pro 5. ročník základní školy

vytvořená v souladu
s RVP ZV

OBSAH

OPAKOVÁNÍ UČIVA ZE 4. ROČNÍKU	3
-------------------------------------	---

I. NOVOVĚK NA NAŠEM ÚZEMÍ

1. UPEVNĚNÍ VLÁDY HABSBURKŮ	4
2. OSVÍCENSKÁ VLÁDA HABSBURKŮ	10
3. NÁRODNÍ OBROZENÍ	14
4. ROZMACH NÁRODNÍHO SEBEVĚDOMÍ	18
5. PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA A CESTA K SAMOSTATNOSTI	23

I. OPAKOVÁNÍ

II. MODERNÍ DĚJINY NA NAŠEM ÚZEMÍ

1. ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA	27
2. PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA A 2. SVĚTOVÁ VÁLKA	32
3. NÁSTUP KOMUNISTICKÉ TOTALITY	36
4. PRAŽSKÉ JARO A NORMALIZACE	42
5. OBNOVENÍ DEMOKRACIE A VZNIK ČESKÉ REPUBLIKY	46

II. OPAKOVÁNÍ

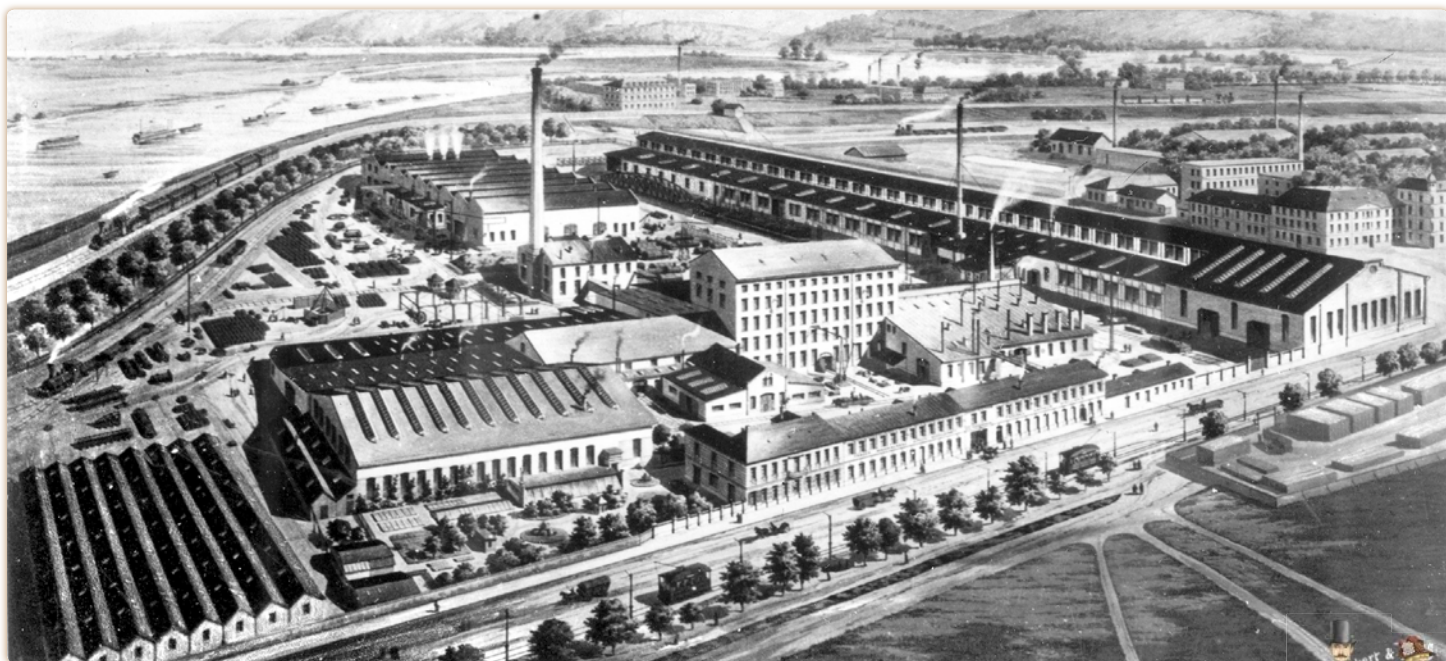
ZÁVĚREČNÉ OPAKOVÁNÍ

III. POZNÁVÁME DĚJINY – TIPY NA VÝLETY

REJSTŘÍK

KLÍČ K VYBRANÝM ÚKOLŮM

ŽIVOT V DOBĚ ROZMACHU NÁRODNÍHO SEBEVĚDOMÍ

1. Ukažte a jmenujte různé druhy dopravy, v nichž je využíván koňský, parní a elektrický pohon.

Kulturní i průmyslový **rozmach** zvyšovaly úroveň života, což se projevilo ve **vyšším vzdělání**, pěstování zálib a koníčků i **zlepšení bydlení**. Rozšiřování **průmyslu a těžby nerostných surovin** však již tehdy mělo i **negativní dopad na krajinu**.

PT Dnes se snažíme takto postiženou krajinu „rekultivovat“ – tzn. zahladit nežádoucí stopy po lidské činnosti a obnovit tam lesy apod. Zkuste vytvořit plán na rekultivaci jen malého kousku zpusťované přírody, např. místa nepovolené skládky.

Jak lidé žili

Na zámčích

Po zrušení poddanství většina půdy zůstala v rukou šlechty. V létě šlechta pobývala **na svých statcích** a dohlížela na jejich provoz. V zimě bydlela v palácích ve městech – **pěstovala společenské kontakty** a bavila se na plesech, návštěvami divadel a koncertů.

Ve městech

Technický pokrok se projevil i v bydlení: zavádělo se **elektrické osvětlení**, etážové nebo ústřední **topení**, byty se začaly vybavovat **telefony**. Do jednotlivých domů, popř. bytů i koupelen, byla rozváděna voda, objevovaly se splachovací toalety.

Z S budováním městské telefonní sítě se začalo v Praze roku 1881, v roce 1895 ji mělo již 74 měst.

IT Zjistěte, které vynálezy mohly usnadnit nebo zpříjemnit život hospodyňkám v bohatých rodinách před rokem 1914 (např. pračka, myčka, lednička, vysoušeč vlasů, telefon). Najděte dobová zobrazení a vytvořte k nim plakáty a reklamu.

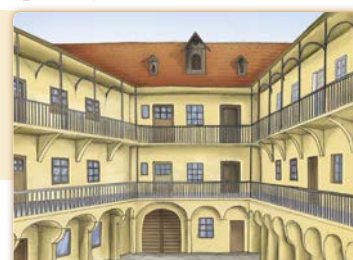

telefonní přístroj

Rodiny měšťanů a podnikatelů bydlely ve **vilách** nebo v **činžovních domech** v bytech s několika pokoji a salonem. S běžným chodem domácnosti jim pomáhaly služby.

Dělnické rodiny bydlely v malých, většinou jednopokojových bytech **pavlačových domů** se společným sociálním zařízením nebo v chatrných **domcích na předměstí**.

Z Již v první polovině 19. století se o Vánocích v městských bohatších rodinách zdobily smrčky nebo jedličky, které byly zavěšené od stropu nebo postavené na stole. Na venkově se tento zvyk uplatňoval až od 60. let. V některých, především nezáměstných rodinách ještě po polovině 19. století dostávaly děti dárky k Mikuláši, nikoli k Vánocům.

pavlačový dům

Na venkově

Technické novinky v domácnostech se sem dostávaly **se zpožděním**. Život lidí se stále přizpůsoboval zemědělství.

Co lidé dovedli a čím se zabývali

Technicko-vědecká revoluce

Ve druhé polovině 19. století se průmysl v českých zemích stále prudce rozvíjel.

- ② Z potravinářského průmyslu byly mimořádně úspěšné cukrovary, pivovary a lihovary. Na přelomu století vznikaly i první strojové velkopekárny a továrny na cukrovinky, později se vyráběly i první masové, zeleninové a ovocné konzervy. V chemickém průmyslu se začaly vytvářet umělé hmoty a hnojiva.

Ke konci 19. století začal být parní stroj nahrazován účinnějším a levnějším **elektromotorem**. **Elektrická energie** se pozvolna začala využívat např. i k osvětlení měst, v domácnostech nebo v dopravě.

- ② Významný český technik a vynálezce František Křižík vylepšil provedení obloukové lampy, podílel se na osvětlování měst, budoval první české elektrárny, sestrojil i elektromobil a provozoval první elektrickou tramvaj v Praze.

Stále více se rozšiřovala **železnice**, pomalu se budovala i **hromadná doprava ve městech** (tramvaje, autobusy, později i trolejbusy).

Vynález **benzinového spalovacího motoru** podnítil rozvoj **automobilismu a letectví**.

automobil Prásidek

- ② Náš první továrně vyrobený automobil (Prásidek [prezident]) vznikl v Kopřivnici (1895), automobily se dále vyráběly např. u firem Laurin a Klement nebo Praga. V roce 1911 jezdilo v českých zemích 2 067 automobilů.

@ Zjistěte, kdo u nás založil první aviatickou školu a provedl první přelet v českých zemích.

- ② V roce 1895 se ve Francii poprvé uskutečnilo veřejné filmové promítání, v Karlových Varech se konalo již následující rok.

Novinky v zemědělství

Po zrušení roboty se na velkostatech mnohem více zaváděly **stroje** (např. lokomobil, sečí a žací stroje, později i traktory).

- 6 Zamyslete se, proč se začaly více využívat stroje a proč právě na velkostatech.

Hlavní plodinou zůstávalo obilí, ve větší míře se pěstovaly brambory, řepa cukrovka, chmel. Začala se používat první **umělá hnojiva**.

žací stroj Lopat'ák

- PF Ze 4. ročníku si zopakujte, jak pěstování uvedených plodin (z obilí ječmen) souvisí s rozmachem cukrovarnictví, lihovarnictví a pivovarnictví.

Architektura

V druhé polovině 19. století se u nás při přestavbách i nových výstavbách **napodobovaly slohy předchozích staletí**. Prosadily se především novorenesance (např. Národní divadlo) a novogotika. Na přelomu století architekturu u nás ovlivnila **secese***.

zámek Hluboká

- 7 Zopakujte si charakteristické znaky gotiky, renesance a baroka.

- ② Na venkově se stavělo ve stylu tzv. selského baroka. Domy z Holašovic se řadí mezi památky UNESCO.

PRO SECESI JSOU CHARAKTERISTICKÉ

• zdobnost

• ornamenty s rostlinnými motivy

• užití železa

• různé tvary oken a balkonů

ŽIVOT V DOBĚ PRVNÍ REPUBLIKY

1. Co dělají lidé na obrázku?
2. Myslíte, že zobrazená domácnost měla dostatek peněz? Z čeho na to usuzujete?
3. Fotografie pochází z filmu *Příklady táhnou*. Znáte některý z filmů pro pamětníky?
4. Myslíte, že filmy z této doby ukazují běžný život většiny lidí tehdejší společnosti?

Lidé žili skromně a byli zvyklí tvrdě a poctivě pracovat. Dodržovali společenská pravidla, chovali se k sobě zdvořile a s úctou. Velká část občanů si vážila toho, že mohou žít ve „svém“ samostatném a demokratickém státě, a proto jim záleželo na tom, aby vzkvétal. To se projevilo nejen na rozmachu průmyslu, ale i ve školství a kultuře. Náboženství už nehrálo v životě společnosti takovou roli.

- 14 Zamyslete se a odhadněte, ve kterých částech státu byla životní úroveň nejvyšší a kde byl život nejtěžší.

Jak lidé žili

Ve městech

Ve městech se stavěly vilové čtvrtě, pohodlné a slunné nájemní domy s veškerým vybavením. V bohatších rodinách měli služby (většinou si tak dívky z venkova vydělávaly na věno). V domácnostech se objevovala rádia a gramofony.

vila Tugendhat

- ✓ V architektuře se uplatňoval tzv. funkcionalismus. Jednou ze světově známých staveb provedených v tomto stylu je brněnská vila Tugendhat, která se řadí mezi památky UNESCO.
- ✓ První rozhlasové vysílání z pražského studia se uskutečnilo v roce 1923. Od roku 1937 se chystalo i první pokusné televizní vysílání, ale přípravy byly přerušeny válkou.

Ženy většinou nechodily do zaměstnání, ale pokud chtěly nebo musely (aby finančně pomohly rodině), pracovaly zejména jako učitelky, poštovní úřednice, sekretářky, textilní dělnice.

ženy v zaměstnání

- ✓ Z jakých důvodů (kromě finančních) byste chtěli chodit do zaměstnání?

V neděli, kdy se nechodilo do práce, lidé podnikali **výlety**, procházky, hodně **sportovali**. Cvičili v Sokole, oblíbený byl fotbal a zimní i vodní sporty. Mládež ráda **trampovala**, hodně dětí bylo členy českého Skauta – **Junáka**.

výlet

hokej

- ✓ Jak trávíte svůj volný čas vy? Máte rádi zimní a vodní sporty?

- ✓ Inspiraci pro smysluplně strávený volný čas děti nacházely v časopise *Mladý hlasatel*, mezi jehož hlavní tvůrce patřil Jaroslav Foglar. Od 17. prosince 1938 zde vycházel komiksový seriál *Rychlé šípy*.

- ✓ Které knihy Jaroslava Foglara znáte? O čem pojednávají?

- 15 Zopakujte si, kdy u nás začal fungovat Junák jako zájmový spolek pro děti.

Rychlé šípy

Sokol

Na venkově

Na venkov byla zaváděna elektřina, se zpožděním (oproti městu) se i zde objevovaly technické novinky. Život na venkově nadále udával koloběh zemědělských prací a péče o dobytek. Ve volném čase lidé pořádali ochotnická představení nebo vystoupení pěveckých sborů. Často byli členy různých spolků – např. hasičského, mysliveckého, včelařského nebo rybářského.

včelaření

- 16 Srovnajte, jak svůj volný čas trávili lidé ve městě a na venkově.

Co lidé dovedli a čím se zabývali

Hospodářský rozmach

Po válce se dřívější **továrny** ještě **rozšiřovaly** a stavěly se **nové**. Do zahraničí se vyvážely traktory a jiné zemědělské stroje, vodní turbíny, zbraně, sklo, pivo a boty.

- ✚ Baťovy obuvnické továrny ve Zlíně postupně vznikly z obuvnické dílny, kterou sourozenci Baťovi založili již roku 1894. Po zúročení zkušeností ze zahraničí a zavedení pásové výroby boty nabízeli za bezkonkurenční ceny, přitom kvalitní a módní. Zjistěte, jak Tomáš Baťa se svými spolupracovníky pečoval o zaměstnance a přispěl k rozvoji města Zlína.

Rozvíjela se **automobilová doprava**, postupně i **letecká osobní doprava**. Silniční a železniční síť se rozšiřovala do všech částí nového státu.

Vzdělání a kultura

V první republice byl **na vzdělání** kladen velký důraz. Do školy se chodilo od pondělí do soboty. **Dívky** měly mít pro vzdělání na středních a vysokých školách **stejně podmínky jako chlapci**.

- ✚ V roce 1919 byly založeny nové univerzity – Masarykova univerzita v Brně a Univerzita Komenského v Bratislavě na Slovensku. Pražská univerzita se od roku 1920 nazývala Univerzita Karlova.
- 📖 Prohlédněte si vysvědčení z této doby. Hodnotily se nejen znalosti a kázeň, ale i pilnost. Jaký to mělo pro žáka přínos? Myslíte si, že se posuzuje i dnes?
- @ Českou vědu již ve 20. letech proslavil Jaroslav Heyrovský. Zjistěte, jaký objev učinil a jak byl později vyznamenán.

Lidé chodili často do **divadel** a **kabaretů**. Oblíbenou zábavou byla návštěva **kina**.

- ✚ Ve 20. letech v loutkovém divadle v Plzni Josef Skupa představil Spejbla a Hurvínka. Mezi nejoblíbenější divadla v Praze patřilo *Osvobozené divadlo* Jiřího Voskovce a Jana Wericha. Některé náměty byly i zfilmovány. Po roce 1927 u nás vznikaly ozvučené filmy s populárními herci (Vlastou Burianem, Adinou Mandlovou a dalšími).
- 📖 Uved'te názvy příběhů, které pro děti napsali uvedení spisovatelé a většinou zároveň výtvarníci. Obrázky vám napovědí.
- ✚ Karel Čapek byl autorem nejen knížek pro děti, ale především divadelních her, románů a povídek. Ve 30. letech upozorňoval na to, jak důležitá je demokracie, a na její ohrožení zejména nacistickým Německem.
- ✚ Světově proslulý je dodnes např. německy píšící pražský židovský spisovatel Franz [franc] Kafka.

Eduard Bass

Ondřej Sekora

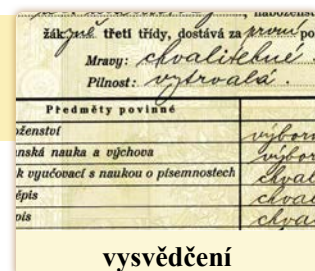
Karel Čapek

Josef Lada

Josef Čapek

vysvědčení

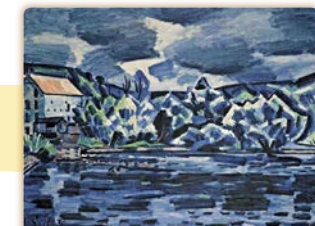

J. Voskovec a J. Werich

Výtvarné umění a hudba

Čeští **malíři** a **sochaři** měli se svými díly **úspěchy** nejen v českých galeriích, ale i v zahraničí. Světové uznání získal i hudební skladatel **Leoš Janáček**.

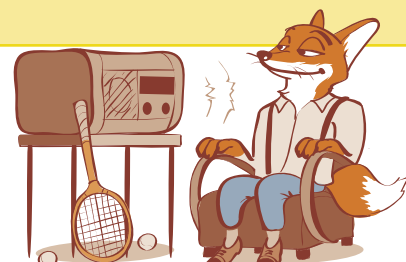
- 📖 Vyhledejte a prohlédněte si díla malířů Václava Špály, Josefa Čapka, Emila Filly, Jana Zrzavého a sochaře Jana Štursy.
- 📻 Poslechněte si ukázkou z Janáčkovy opery *Příběhy lišky Bystroušky*. Jak na vás působí?

V. Špála: Bouřka u řeky

V roce 1918 vznikla Československá republika, prezidentem se stal Tomáš Garrigue Masaryk. ČSR byla demokratickým státem. Ve 20. letech nastal velký hospodářský vzestup, ale ve 30. letech hospodářství negativně ovlivnila světová hospodářská krize. Na základě tzv. mnichovské dohody musela ČSR část území postoupit Německu.

1. Jmenujte alespoň čtyři národnosti žijící v ČSR.
2. Proč byla ČSR demokratickým státem?
3. Jak souvisela hospodářská krize s krizí politickou?
4. Inspirujte se obrázkem na str. 30 a popište život v době první republiky.
5. Co se změnilo ve studiu na středních a vysokých školách?

4. PRAŽSKÉ JARO A NORMALIZACE

Maminka mezitím řekla, že se přetěžko shánějí punčocháče, tepláky, tilka, trička, bavlněné ponožky a manšestráky! A co se přece jenom sežene, to se musí hned spravit, nebo se neshledáš s knoflíkem, protože jsou přišité halabala a švy se párou... A šijou to samé ženy, že se nestydějí odevzdat takovou práci! Ona že by se styděla!

Eva Bernardinová: Kluci, holky a Stodůlky

1. Čeho byl nedostatek?

2. Šlo o kvalitní výrobky?

3. Jaká byla pracovní morálka?

Kritika dosavadních postupů a návrh na lepší vládu KSČ

V 60. letech narůstala nespokojenost občanů s komunistickou vládou. Slibovaný blahobyt nepřicházel, ukazovalo se, že hospodářství plánované státem dobře nefunguje.

1 Zopakujte si, jakým způsobem stát řídil průmyslovou výrobu. Jak fungovalo zemědělství?

Ve druhé polovině 60. let se poměry v Československu začaly uvolňovat. Byla **zmírněna cenzura** a lidé se dozvěděli o životě v západních zemích a částečně i o zvláštních a nezákonnostech páchaných komunistickými funkcionáři v 50. letech. **Kritika komunistické vlády** narůstala.

2 Jak byste reagovali, kdybyste zjistili, že jste dosud dostávali lživé a zavádějící informace – např. že lidé v západních zemích netrpí, ale mají se naopak lépe, nebo že lidé odsouzení k smrti ve skutečnosti nic neprovedli?

Pražské jaro

Část komunistického vedení chtěla zachovat staré pořádky, část usilovala o změny. Ke změně se přiklonil i Alexander Dubček, který se počátkem roku 1968 stal nejvyšším představitelem KSČ. Postupně si u lidí získal velkou oblibu.

Alexander Dubček

Ludvík Svoboda

2 Na jaře 1968 se prezidentem stal Ludvík Svoboda, který za 1. světové války vstoupil do československých legií v Rusku, za 2. světové války velel 1. československému armádnímu sboru bojujícímu proti nacismu po boku Rudé armády.

Nastalo období změn k lepšímu nazývané později „pražské jaro“. Do vedení se pozvolna prosazovali lidé na základě svých odborných znalostí a osobních schopností, zvýšily se možnosti vycestovat, a to i na Západ, byla **zrušena cenzura**. Občané přijali tyto **změny s nadšením** a požadovali další a hlubší.

2 Na popud vědců z Československé akademie věd sepsal Ludvík Vaculík výzvu *Dva tisíce slov*, kterou podepsalo více než sto tisíc občanů. Požadovala např. „odchod lidí, kteří zneužili své moci, poškodili veřejný majetek, jednali nečestně nebo krutě“.

Okupace Československa

Vedení Sovětského svazu i někteří naši komunisté, kteří neschvalovali demokratické změny, se s tím však nehodlali smířit. Sovětské vedení se rozhodlo použít vojenskou sílu, aby v Československu zabránila dalšímu rozšiřování demokracie a omezování moci KSČ. V noci na **21. srpna 1968** naši vlast **obsadily armády Sovětského svazu a dalších zemí s komunistickou vládou** – Bulharska, Polska, Maďarska a Německé demokratické republiky.

2 Vpád vojsk byl označován za „bratrskou pomoc“ spřátelených socialistických států. Záminkou k němu se stal tzv. „zvací dopis“, v němž pět československých komunistů žádalo sovětské vedení o ochranu komunistického zřízení u nás, a to všemi prostředky.

2 Na mapě na str. 37 ukažte státy, jejichž vojska v srpnu 1968 obsadila naši republiku.

2 Vpád vojsk do Československa odsoudili nejen lidé v západních zemích, ale ozvaly se proti němu i hlasy v zemích, odkud armády přišly. Např. hned 25. srpna proti němu protestovalo osm sovětských občanů na Rudém náměstí v Moskvě (byli zatčeni, někteří odsouzeni k několikaletým trestům vězení v pracovních táborech, někteří umístěni do psychiatrické léčebny), 8. září se na protest upálil Polák Ryszard Siwiec [rišart šivjec].

rozhořčení Pražané a hořící okupační tank

lidé protestující proti okupaci

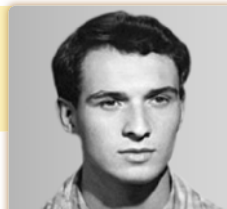
Lidé proti vpádu vojsk **protestovali**, ale marně. Za účelem „ochrany socialistického zřízení“ – tedy jako pojistka proti návratu demokracie a jako podpora komunistické moci – u nás byly „dočasně“ umístěny **jednotky sovětské armády**.

@ Zjistěte, kolik lidí zemřelo během srpnových událostí.

M Jednotky sovětské armády u nás zůstaly do roku 1991. Kolik let znamenalo „dočasně“?

Na protest proti potlačování svobod a proti postupnému smířování se Českoslováků s obnovou totalitního režimu se v lednu 1969 upálil student **Jan Palach** a v únoru 1969 student **Jan Zajíc**.

Č Jan Palach, Jan Zajíc a další, kteří je v jejich způsobu protestu následovali, bývají označováni jako „živé pochodně“ nebo „pochodné svědomí“. Ve Slovníku spisovného jazyka českého vyhledejte význam slova „pochodeň“.

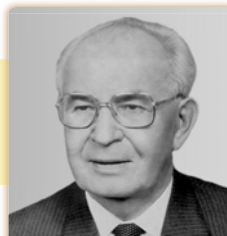

Jan Palach

Normalizace

Proces návratu totality však ani tyto činy nezvrátily. V KSČ probíhaly čistky. Na jaře 1969 byl Alexander Dubček **ve vedení KSČ** nahrazen **Gustávem Husákem**, který se pak později (v roce 1975) stal i prezidentem. Opět se **uzavřely hranice** a byla potlačena svoboda slova.

Z Na výročí invaze v srpnu 1969 proběhly velké demonstrace proti sovětské okupaci a proti obnově totalitního režimu. Za pomoci střelby, slzného plynu a vodních děl však byly policií, armádou a Lidovými milicemi potlačeny.

Gustáv Husák

Během normalizace **rostla moc StB**. Ačkoli většina občanů ve skutečnosti vládnoucí režim nepodporovala, nakonec si pod hrozbou pronásledování zvykla veřejně se neprojevovala a věnovat se svým vlastním zájmům.

3 Zopakujte si, co znamená zkratka StB. Důvěřovali jí běžní občané? Proč z ní měli strach?

Disidenti

Někteří lidé se odmítli přizpůsobit, vzdát se svého přesvědčení a názorů a předstírat, že žijí v normálním státě. Navzdory sledování StB se scházeli, **pořádali přednášky** na různá témata, **diskutovali**, tajně **vydávali časopisy a knihy**. Tito lidé se označují jako disidenti (z anglického dissent – nesouhlas).

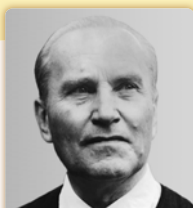
Disidenti a jejich blízcí byli **pronásledováni** – věznění, propouštění z práce, z vedoucích funkcí i odborných pozic, navzdory vzdělání a schopnostem mohli mít pouze podřadné zaměstnání, jejich děti nesměly studovat. Řada z nich byla donucena odejít do zahraničí.

Charta 77

V roce 1975 se **Československo** (na Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Helsinkách) **zavázalo k respektování lidských práv a základních svobod** včetně svobody smýšlení, svědomí, náboženství nebo přesvědčení. **Ve skutečnosti** se tím však nehodlalo řídit a demokraticky smýšlející občany **stále pronásledovalo**.

Nedodržování závazku v lednu 1977 kritizovala skupina občanů v **Prohlášení Charty 77**. K autorům, organizátorům a mluvčím Charty 77 patřil i budoucí prezident Václav Havel. Všichni „chartisté“, tedy ti, co pak na znamení souhlasu se zněním Charty dokument podepsali, byli komunisty **pronásledováni**.

Z Jan Patočka – jeden z nejvýznamnějších českých filozofů, organizátor a mluvčí Charty 77 – zemřel ve věku 70 let v březnu 1977 po mnohahodinovém výslechu StB.

Jan Patočka

Ukázka z Charty 77 (zkráceno)

Zcela iluzorní je např. právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 prvního paktu.

Desítkám tisíc našich občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. ...

Statisícům dalších občanů je odírána „svoboda od strachu“ (preambule prvního akту), protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti.

V rozporu s článkem 13 druhého paktu, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory, nebo dokonce pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby se projevíli v souladu se svým přesvědčením, mohli by být buď sami, nebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání. ... Svoboda veřejného projevu je potlačena centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení. Žádný politický, filozofický i vědecký názor nebo umělecký projev jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie či estetiky nemůže být zveřejněn. ...

Mnoho vědeckých a kulturních pracovníků i jiných občanů je diskriminováno jen proto, že před lety legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje.

Nástrojem omezení a často i úplného potlačení řady občanských práv je systém faktického podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátu vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců.

ŽIVOT V DOBĚ OBNOVOVÁNÍ DEMOKRACIE

1. Vlajku kterého státu umísťuje Václav Havel na místo připomínky boje za svobodu a demokracii? Proč?
2. Čí oběti si lidé připomínali? Jakým způsobem jim vyjadřovali vzpomínku a úctu?
3. Které oblíbené svátky se blížily? Podle čeho to poznáte?

Lidé byli nově nabytou svobodou nadšení. Mohli volně cestovat, po otevření hranic se na vlastní oči seznámili s realitou západní Evropy. Srovnání se Západem je podněcovalo k činnosti a poznávání. Snažili se dohnat vše, co v komunistickém režimu museli oželeť, ať už v kultuře a vzdělání, v práci, nebo v pohodlném a moderním zařízení domácnosti.

- 5 Zeptejte se prarodičů a rodičů, zda v místě jejich bydliště vznikly po sametové revoluci nějaké nové prodejny a služby.

Dostatek spotřebního zboží

Soukromý majetek zabavený komunisty po roce 1948 se často ve špatném stavu **vracel původním vlastníkům nebo jejich dědicům**. Mnozí lidé obnovili **řemeslo a podnikání svých předků** (pekárny, cukrárny apod.), někteří chtěli soukromé hospodaření vyzkoušet nově. Vznikl tak trh s **výběrem rozmanitých výrobků**, s různou kvalitou i cenou. **Fronty** na běžné spotřební zboží se staly **minulostí**.

výběr výrobků

- 6 Podle čeho vy sami (nebo vaši rodiče) při nákupu vybíráte určité výrobky – např. chleba, jogurt, vejce?
7 Kdy v minulosti stát lidem zabavoval jejich majetek?

Vzdělání, kultura a zájmová činnost

Vedle **státních škol** vznikaly i **soukromé** a **církevní školy**. Ve škole přestala být povinná ruština a děti se učily více angličtinu, němčinu, španělštinu a další **cizí jazyky**. Školy navázaly kontakty se školami i v západních zemích.

- 8 Proč byla za komunistické vlády povinná ruština? Jaké vztahy mělo Československo se Sovětským svazem?

☞ Chtěli byste studovat v zahraničí? Proč ano, proč ne?

Lidé získali přístup k moderní západní literatuře, divadelním hrám, filmům, hudbě. Koncerty u nás pořádaly i světově proslulé hudební kapely a zpěváci.

- 9 Zeptejte se rodičů a prarodičů, zda, popř. které takové koncerty navštívili.

Tisk, rozhlas a televize mohly **svobodně informovat** o dění u nás i ve světě. Vznikaly **nové noviny, soukromé rozhlasové a televizní stanice**.

- 10 Který komunikační a informační prostředek začal nově působit v 90. letech?

☞ Myslíte si, že všechna média informují občany objektivně? Mohou je jejich vlastníci využívat k manipulaci s občany? Jak?

Po sametové revoluci byla **obnovena činnost Junáka** (Skauta) i **Sokola**.

☞ Chodíte do Skauta nebo do Sokola? Zúčastnili jste se všesokolského sletu v roce 2018?

Rolling Stones v Praze (1990)

všesokolský slet (2018)

Otevření hranic

Otevření hranic lidem nabízelo nové zajímavé **možnosti ve vzdělání** i v **práci**. Žáci a studenti se mohli účastnit **výměnných pobytů**. Vysokoškoláci mohli studovat i na **západních univerzitách**. Vědci se mohli podílet na **zahraničních výzkumných projektech**.

Lidé mohli **pracovat v zahraničí**. Také mnoho sportovců (zejména hokejistů a fotbalistů) využilo nabídky **zahraničních klubů** ke spolupráci.

- S**rovnejte možnosti a vyhlídky mladého člověka za komunismu a po sametové revoluci, které se týkají studia a pracovních příležitostí (studium v zahraničí, pracovní stáže, podnikání apod.). Jaké plány máte vy? Mohli byste je všichni z vás za komunismu uskutečnit?

Jaromír Jágr

Svoboda vyznání

Lidé mohli vyznávat **libovolné náboženství** bez jakýchkoli postihů.

- 11** Za předzvěst sametové revoluce někdy bývá označováno svatořečení Anežky České 12. listopadu 1989. Anežka byla sestrou českého krále Václava I. Který český král byl jejím otcem? Zopakujte si, čeho dosáhl.
- Z** V dubnu 1990 navštívil postkomunistické Československo papež polského původu Jan Pavel II.

Životní prostředí

Významná byla **změna v přístupu k životnímu prostředí**, které bylo z dob komunismu velmi poškozeno. Komunisté sice prohlašovali, že je třeba přírodu a životní prostředí chránit, ve skutečnosti pravdivé informace o stavu životního prostředí před veřejností raději zatajovali. Uhlé elektrárny a další závody, které chrlily škodlivé zplodiny, patřily státu, takže nebylo koho postihovat. Ve snaze splnit pětiletky JZD zvýšila používání chemických hnojiv. Znečištěny byly i vody a lesy, které trpěly tzv. kyselými dešti (způsobenými znečištěním ovzduší).

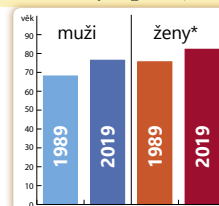

les zničený kyselým deštěm

Až po sametové revoluci v 90. letech se začala zavádět **účinná opatření** (odsířovací zařízení na elektrárny apod.).

- Př** Zopakujte si, jak dnes zabráňujeme nadměrnému znečišťování ovzduší, půdy a vody.

- M** Zlepšení životního prostředí a kvality potravin také souvisí s tím, že se u občanů ČR prodlužuje věk naděje dožití. V roce 1989 byl u mužů 68,1 a u žen 75,5 let (patřil k nejnižším v Evropě), v roce 2019 pak u mužů 76,3 a u žen 82,1 let. Vypočítejte, jak se věk naděje dožití prodloužil.

Životní úroveň

Životní úroveň obyvatel se **výrazně zvýšila**: lidé se mohli svobodně vyjadřovat, cestovat, studovat i zvolit zaměstnání, mohli si vybírat z široké nabídky výrobků a žili v méně znečištěném životním prostředí.

- 12** Jak dlouho u nás trval komunistický režim?

- M** V roce 1989 stálo 10 ks slepičích vajec 13 Kčs, 1 kg rýže 10 Kčs, 250g balení másla 10 Kčs, 100 g vepřové šunky 10 Kčs, 1 kg vaječných těstovin 10,40 Kčs. V obchodě zjistěte, jaká je cena stejného množství těchto potravin dnes. Určete, ve které době byly pro občany „levnější“, zda před sametovou revolucí, nebo dnes. Mějte přitom na paměti, že průměrná hrubá mzda v roce 1989 byla 3 170 Kčs, průměrná hrubá mzda v roce 2020 činila 35 611 Kč.

Nepřiměřený zásah policie proti demonstrantům 17. listopadu 1989 vyvolal vlnu rozhořčení a protirežimních demonstrací a stávek. V prosinci 1989 komunistická vláda odstoupila. Prezidentem republiky se stal Václav Havel. Do země se vrátila svoboda a demokracie. Političti představitelé Čechů a Slováků se dohodli na rozdělení Československa. Česká republika vznikla 1. ledna 1993. Prvním prezidentem ČR byl parlamentem zvolen Václav Havel. ČR se řadí mezi demokratické státy s fungujícím tržním hospodářstvím. Je členem OSN, v roce 1999 se stala členem NATO a v roce 2004 vstoupila do Evropské unie.

Po sametové revoluci mohli lidé volně cestovat i podnikat. Sdělovací prostředky mohly občany svobodně informovat. Zlepšila se péče o životní prostředí i životní úroveň obyvatel.

1. Co požadovalo Občanské fórum?
2. Prohlédněte si obrázek na str. 48 a popište sametovou revoluci.
3. Které demokratické změny se po sametové revoluci uskutečnily?
4. Ke kterým změnám došlo v hospodářství?
5. Jmenujte všechny dosavadní prezidenty ČR.
6. Jakým způsobem se volil prezident dříve a jakým se volí nyní?
7. Které volnočasové aktivity byly po sametové revoluci obnoveny?
8. Vysvětlete, co znamená „svoboda vyznání“.

